דאי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שרייה ליה. מכאן קשה לפ"ה שפירש בפ"ק דקידושין (דף כב.) והכאתה אל תוך ביתך מלמד שלא יהא אלנה במלחמה פי' שלא יבא עליה במלחמה ומשמע מתוך פי' הקונטרס דאפילו ביאה ראשונה אסורה במלחמה עד לאחר כל המעשים כולן וא"כ לא בא דוד על מעבה רק לאחר שנתגיירה וא"כ בת מישואין היא והיכי שריא תמר לאמנון אחתיה היא ועוד דהא אמריגן (שם דף כא.): אלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע משמע שבמלחמה ביאה ראשונה הואי לכך פירש ר"ת התם אלא יאנאנה במלחמה בא עליה ביאה שניה ומחלוקת בירושלמי בין רב ושמואל מן הפי' דרב אמר אינה מותרת במלחמה אלא ביאה ראשונה ושמואל אמר אף לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה וזה לשון הירושלמי תרתי מילין אמון אמרין משמיה דרב ולית הכא אמון אמרין משמיה דרב אסור לבא עליה ביאה שניה ואמי אומר לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה וא"כ קשיא לשמואל הך דהכא דכפרשית על כן נראה לאמיר דתמר לא היתה בת דוד שאמה כבר היתה מעוברת כשבאת למלחמה והא דכתיב (שמואל ב יג) כי כן תלבשנה בתולת המלכים מעילים מתוך שגדלה בחיקו של דוד קרי לה בת מלך:

סוסיס

[1] וימשחו לה' לנגיד ולצדוק (ח) מקיש לנגיד לצדוק מה צדוק מחצה לו ומחצה לאחיו אף נגיד מחצה לו ומחצה לאחיו וצדוק גופיה מנלן (ט) דתניא רבי אומר [2] והיתה לאהרן ולבניו [א] מחצה לאהרן ומחצה לבניו: **מתני'** [ב] [3] לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה (י) רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל: **גמ'** למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ור"ש לא דריש טעמא דקרא והא איפכא שמעינן להו דתניא [ג] [4] אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר [4] לא תחבול בגד אלמנה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה (יא) ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה ואמרינן מאי קאמר הכי קאמר מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה אלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ורבי שמעון דריש טעמא דקרא בעלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא (יב) ושאני הכא דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום [3] דלא יסור לבבו ור' שמעון אמר לך מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא א"כ לכתוב קרא לא ירבה לו נשים ולישתוק ואנא אמינא מה טעם לא ירבה (יב) דלא יסור לא יסור למה לי אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זו לא ישאנה אלא מה אני מקיים לא ירבה דאפילו כאביגיל הני שמונה עשרה מנלן דכתיב [5] ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון וקאמר ליה נביא [6] אם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה שית וכהנה שית דהוו להו תמני סרי מתקיף לה רבינא אימא כהנה תרתי סרי וכהנה עשרין וארבע תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מעשרים וארבע (יג) למאן דדריש וי"ו ארבעים ושמנה הוו תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מארבעים ושמנה ותנא דידן מאי טעמיה אמר רב כהנא מקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא שית אף כהנה בתרא שית והא הואי מיכל אמר רב עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר [7] לולי חרשתם בעגלתי וגו' ומי הוו למיכל בני והכתיב [8] ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה אמר רב חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון ואילו מעשה דמיכל בירושלים הוה דכתיב [9] ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז ואמר רב יהודה ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל [10] למיטרפסה אלא אימא עד אותו מעשה היה לה מכאן ואילך לא היה לה והכתיב [10] ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים למלויי שמונה עשר מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב יהודה אמר רב [11] נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין אמר רב יהודה אמר רב [12] ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות יושבין בקרונות של זהב ומהלכין בראשי גייסות היו והם היו בעלי אגרופין של בית דוד ואמר רב יהודה אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר [11] ועתה דבר נא [13] (על) המלך כי לא ימנעני ממך ואי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שריא ליה אלא שמע מינה בת יפת תואר היתה [12] ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד [14] (והיה) איש חכם וגו' אמר רב יהודה אמר רב איש חכם לרשעה [13] ויאמר מדוע אתה ככה דל בן המלך ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל וגו' עד ועשתה לעיני את הבריה [14] ותקח המשרת ותצוק לפניו אמר רב יהודה אמר רב שעשתה לו מיני טיגון [15] וישנאה אמנון שנאה גדולה מאוד מ"ט אמר ר' יצחק נימא נקשרה לו ועשאתו כרות שפכה וכי נקשרה לו איהי מאי עבדה אלא אימא קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה איני והא דרש רבא מאי דכתיב [16] ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה שאני תמר דבת יפת תואר הואי [17] ותקח תמר אפר על ראשה [15] (ואת כתונת) הפסים אשר עליה קרעה תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה תמר באותה שעה אמרו לבנות מלכים כך לבנות הדיוטות על אחת כמה וכמה אם לצנועות כך לפרוצות על אחת כמה וכמה [16] אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על

היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור. והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה הרי שש וכתיב ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כלומר שש ושש אחרות הרי י"ח. אמר רב עגלה זו מיכל והא לא היו לה בנים למיכל שנאמר ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. ואסיקנא עד אותו המעשה שביתהו וקראתו כאחד הרקים (ירושלמי הלכה ד) וזהו ארכיסטס הוו לה בנים מאותו המעשה מתו לה. ולא היה לה ולד עד יום מותה ומפרש בירושלמי (בפירקין הלכה ד) שעל זה הדבר נענשה. פי' מטרופסה חלק חוקה כלומר להתם דינא: **אמר** רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר וכולן מגדלי בלורית הם כו'. פי' בלוריות ציצית של שער (ובנריות דואבה): אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר ותעה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך. ואי הות בת נשואין אחתיה מי שריא ליה אלא מלמד שהיה בא עליה דוד בגיותה וילדה (אבשלום ותמר) ואח"כ נתגיירה. וקי"ל כי בתו הבאה מן הנכרית אינה בתו. ויונדב איש חכם מאד. אמר רב חכם ברשעה: דרש רבא ויצא לך שם בגוים ביופיך שלא היה שיער לבנות ישראל לא בבית השחי ולא בבית הערוה. שכב על משכבך והתחל וגו' ותקח את המשרת ותצק לפניו מלמד שעשתה לו מיני טיגון ושנאה אמנון

נימא קשרה לו ועשאתו כרות שפכה תנא גדר גדול גדרה תמר אותה שעה ומה לבנות סתומות כלומר הבתולות הצנועות כך אירע להן לבנות הדיוטות והן פתוחות פרוצות על אחת כמה וכמה: **ייחוד** של

מסורת הש"ס

(ח) כ"ב קמג. ע"ז יוד: [וימשח יח:], כ) [עי' תוספות פסחים פב. ד"ה ר"ש וקנו: ד"ה ותוסס ותוס' וכמיס פב. ד"ה המזבח ובעירובין מח. ד"ה ר' יהודה ותוס' מו"ק כד. ד"ה עגלת], ג) כ"מ קטו., ד) [וע' כ"מ קטו. ולרין ישוב קלמ], ה) [קידושין סח: וש"ע], ו) ולמאן דדריש וי"ו מ"ש הוי ותנא דידן כל"ל. רש"ל, ז) [עמ"ש על הגליון בפסחי' מ: בשם ערוך], ח) לקמן מט. קידושין עו:, ט) כ"ל אל, י) [כ"ל יוונדב], כ) [כ"ל יכתמון], ל) [ע"ז לו:], מ) [אלא. רש"ש],

גליון הש"ס

גמ' משום דלא יסור. עיין מ"ש בגליון ביומא דף עב ע"א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולצדוק לכהן מקיש נגיד:

לעזי רש"י

פריי"ט [פרי"ט]. מטוגן.

תורה אור השלם

1. וְיֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ לִפְנֵי יְיָ בְּיוֹם הַהוּא בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וַיַּמְלִיכוּ שֵׁנִית לִשְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִיד וַיִּמְשְׁחוּ לְיְיָ לְנָגִיד וּלְצָדוֹק לְכֹהֵן:
דברי הימים א כט כב
2. וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְאָכְלוּהוּ בַּמָּקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חֹק עוֹלָם:
ויקרא כד ט
3. וְלֹא יִרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לּוֹ מְאֹד:
דברים יז יז
4. לֹא תַעֲשֹׁק מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה: דברים כד יז
5. וַיּוֹלְדוּ לְדָוִד בָּנִים בְּחֶבְרוֹן וַיְהִי בְּכוֹרוֹ אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֶאלִת: וּמִשְׁנֵהוּ כִּלְאָב לַאֲבִיגָיִל אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמֶלִי וְהַשְּׁלִשִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה בַּת תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר: וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶּן חַגִּית וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶן אֲבִיטָל: וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְדָוִד בְּחֶבְרוֹן:
שמואל ב ג ב-ה
6. וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיְהוּדָה וְאִם מְעָט וְאוֹסִפָה לְךָ כְּהֹנָּה וְכָהֹנָּה: שמואל ב יב ח
7. וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי הָעִיר בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּטֶרֶם יָבֹא הַחַרְסָה מָה מְתוּק מִדְّבַשׁ וּמַה עַז מֵאֲרִי וַיֹּאמֶר לָהֶם לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי: שופטים יד יח
8. וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יֶלֶד עַד יוֹם מוֹתָהּ: שמואל ב ו כג
9. וְהָיָה אֲרוֹן יְיָ בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל נִשְׁקְפָה בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְיָ וַתֵּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ: שמואל ב ו טז
10. וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פִּלַגְשִׁים וּנְשִׁים מִירוּשָׁלִַם אַחֲרֵי בֹאוֹ מֵחֶבְרוֹן וַיִּוָּלְדוּ עוֹד לְדָוִד בָּנִים וּבָנוֹת: שמואל ב ה יג
11. וְאֲנִי אֶנָּה אוֹלִיךְ אֶת חֲרָפָתִי וְאַתָּה תִּהְיֶה כְּאַחַד הַנְּבָלִים בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה דַּבֶּר נָא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ: שמואל ב יג יג
12. וְלְאַמְנוֹן רַע וּשְׁמוֹ יוֹנָדָב בֶּן שִׁמְעָה אֲחִי דָוִד וְיוֹנָדָב אִישׁ חָכָם מְאֹד: שמואל ב יג ג
13. וַיֹּאמֶר לוֹ מַדּוּעַ אַתָּה כֹּבֶה דַּל בֵּן הַמֶּלֶךְ בַּבֹּקֶר הֲלוֹא תַּגִּיד לִי וַיֹּאמֶר לוֹ אַמְנוֹן אֶת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלֹם אָחִי אֲנִי אֹהֵב: וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָדָב שְׁכַב עַל מִשְׁכָּבְךָ וְהִתְחָל וּבָא אָבִיךָ לִרְאוֹתֶךָ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו תָּבֹא נָא תָמָר אֲחוֹתִי וְתִכְלְכֵנִי לֶחֶם וְעָשְׂתָה לְעֵינַי אֶת הַבְּרִיָּה לְמַעַן אֶרְאֶה וְאֹכַלְתִּי מִיָּדָהּ: שמואל ב יג ד-ה
14. וַתִּקַּח אֶת הַמַּשְׁרֵת וַתְּצֹק לִפָּנָיו וַיְמָאֵן לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר אַמְנוֹן הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי וַיֵּצְאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָיו: שמואל ב יג ט
15. וַיִּשְׂנָאֶהָ אַמְנוֹן שִׂנְאָה גְדוֹלָה מְאֹד כִּי גְדוֹלָה הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר שְׂנֵאָהּ מֵאַהֲבָה אֲשֶׁר אֲהֵבָהּ וַיֹּאמֶר לָהּ אַמְנוֹן קוּמִי לֵכִי: שמואל ב יג טו
16. וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ כִּי כְלִיל הוּא בְּהֲדָרִי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי עָלַיִךְ נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים: יחזקאל טז יד
17. וַתִּקַּח תָּמָר אֵפֶר עַל רֹאשָׁהּ וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה וַתָּשֶׂם יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ וַתֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְזָעָקָה: שמואל ב יג יט

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ד מהל' ממרדין הל' יד]:
מח ב מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ג סמג לאוין רכב:
מט ג מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הלכה ו סמג לאוין קפז טוש"ע מ"מ סי' לז סעיף יד:
נ ד מיי' פ"ד מהלכות מלכים הלכה ד ועיי' בכ"מ ובמ"מ בפ"ז מהל' אישות הלכה ד:

מוסף רש"י

והיתה לאהרן ולבניו. כלאם הפנים כתיב, וכהן טובל ממלה כדאמרינן בפרק יומא (יח:) וטובל מלה אחת משני חלות של עצרת ואחרנא לו חמש ממעשה לחם הפנים והתם תפרש לה דפלגא היא (ע"ז יז:). **ואתה משיאה שם רע.** שאתה יולא ונכנס אצלה שחרית וערבית (ב"מ קטו.). **ור' שמעון דריש טעמא דקרא.** דטעמא מאי אמר רחמנא לא תחבול בגד אלמנה, מפני שאתה צריך להחזיר לה עבוטה לערב ומתוך כך שאתה יולא ונכנס תמיד אצלה שחרית למשכן וערבית להחזיר, אתה משיאה שם רע בשכנותיה (קדושין שם:). **מבדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא.** אע"ג דלא מפרש טעמא, כדאוקימנא גבי חובל (ב"מ קטו.), (פסחים נז:). **גמולה למיטרפסה.** גמולה כמוריס היו לדוד בחיילותיו ולא היו בניו (קדושין עו:). **בני יפת תואר.** נשים שלקחו אנשי ישראל במלחמה כדכתיב והכאתה אל תוך ביתך, ומתוך כך היו נוהגים במשפטי העובדי כוכבים (שם, וכביי"ל לקמן מט:). **ומגדלי בלוריות.** מאמורי ערפס (קדושין שם) כמשפטי העכו"ם כדי שיילפו בעני אומה ויפחדו מהן (לקמן מט:). **כי לא ימנעני ממך.** שמותרת אני לך. לפי שנתעברה בי אמי כשהיא נכרית יפת תואר שלקחה דוד במלחמה, ומי שיש לו בת אז אין כן מן שפחה אינו כנו לכל דבר (שמואל ב יג יג). **באותה שעה.** מעשה אמנון ותמר (ע"ז לו:).

רבינו חננאל

וימשחהו ה' לנגיד ולצדוק הכהן מקיש נגיד לכהן וכתיב בכהן והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו כך מחצה למלך ומחצה לעם: **מתני'** לא ירבה לו נשים אלא י"ח כו' למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ואסור לרבות משום חשש מסירות. ורבי שמעון אוסר אפי' אינן מסירות והא בסוף פרק המקבל שדה מחבירו איפכא שמענא להו ושנינן בעלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ושאני הכא דמפרש כו'. י"ח מנא לן ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם

---

[1] וימשחו לה' לנגיד ולצדוק (ח) מקיש לנגיד לצדוק מה צדוק מחצה לו ומחצה לאחיו אף נגיד מחצה לו ומחצה לאחיו וצדוק גופיה מנלן (ט) דתניא רבי אומר [2] והיתה לאהרן ולבניו [א] מחצה לאהרן ומחצה לבניו: **מתני'** [ב] [3] לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה (י) רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל: **גמ'** למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ור"ש לא דריש טעמא דקרא והא איפכא שמעינן להו דתניא [ג] [4] אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר [4] לא תחבול בגד אלמנה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה (יא) ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה ואמרינן מאי קאמר הכי קאמר מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה אלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ורבי שמעון דריש טעמא דקרא בעלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא (יב) ושאני הכא דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום [3] דלא יסור לבבו ור' שמעון אמר לך מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא א"כ לכתוב קרא לא ירבה לו נשים ולישתוק ואנא אמינא מה טעם לא ירבה (יב) דלא יסור לא יסור למה לי אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זו לא ישאנה אלא מה אני מקיים לא ירבה דאפילו כאביגיל הני שמונה עשרה מנלן דכתיב [5] ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון וקאמר ליה נביא [6] אם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה שית וכהנה שית דהוו להו תמני סרי מתקיף לה רבינא אימא כהנה תרתי סרי וכהנה עשרין וארבע תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מעשרים וארבע (יג) למאן דדריש וי"ו ארבעים ושמנה הוו תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מארבעים ושמנה ותנא דידן מאי טעמיה אמר רב כהנא מקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא שית אף כהנה בתרא שית והא הואי מיכל אמר רב עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר [7] לולי חרשתם בעגלתי וגו' ומי הוו למיכל בני והכתיב [8] ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה אמר רב חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון ואילו מעשה דמיכל בירושלים הוה דכתיב [9] ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז ואמר רב יהודה ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל [10] למיטרפסה אלא אימא עד אותו מעשה היה לה מכאן ואילך לא היה לה והכתיב [10] ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים למלויי שמונה עשר מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב יהודה אמר רב [11] נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין אמר רב יהודה אמר רב [12] ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות היו וכולן יושבין בקרונות של זהב ומהלכין בראשי גייסות היו והם היו בעלי אגרופין של בית דוד ואמר רב יהודה אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר [11] ועתה דבר נא [13] (על) המלך כי לא ימנעני ממך ואי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שריא ליה אלא שמע מינה בת יפת תואר היתה [12] ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד [14] (והיה) איש חכם וגו' אמר רב יהודה אמר רב איש חכם לרשעה [13] ויאמר מדוע אתה ככה דל בן המלך ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל וגו' עד ועשתה לעיני את הבריה [14] ותקח המשרת ותצוק לפניו אמר רב יהודה אמר רב שעשתה לו מיני טיגון [15] וישנאה אמנון שנאה גדולה מאוד מ"ט אמר ר' יצחק נימא נקשרה לו ועשאתו כרות שפכה וכי נקשרה לו איהי מאי עבדה אלא אימא קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה איני והא דרש רבא מאי דכתיב [16] ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה שאני תמר דבת יפת תואר הואי [17] ותקח תמר אפר על ראשה [15] (ואת כתונת) הפסים אשר עליה קרעה תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה תמר באותה שעה אמרו לבנות מלכים כך לבנות הדיוטות על אחת כמה וכמה אם לצנועות כך לפרוצות על אחת כמה וכמה [16] אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על

סוסים למה לי. פי' דמשמע תרי הכי גרסינן מי לא כתיב אלא סוס ר"א לכמה סוסים חד לאו הוא דאיכא כתב רחמנא סוסים והדר סוס לחלק על כל אחד פי' מי כתיב סוס גבי לא ירבה הוה אמינא על סוס אחד בעל הוא עובר כדמוכח קרא דהרבות סוס ומ"מ לכמה סוסים ליכא אלא חד לאו לכך שיגה הכתוב לעבור על לא תעשה על כל סוס וסוס ויש ספרים משובשים דגרסי לעבור בעשה ולא תעשה פי' לא ירבה סוסים למה לי כלל ולא יתכן דלמענן הרבות סוס לאו עשה הוא אך קאי אלאו אלא לא ישיב: **כתב** ליבונאה. י"מ מה שהאות נעשית מן הלבן שממלאין החלק דיו והכתב נעשית מאליו מנייר חלק ולא נהירא דאין זה כתב דהוי חק תוכות (ג) וחק ירכות דאמרינן בגיטין (דף כ.) אין כתב לגבי גט וכי היכי דגבי גט אינו כשר ועוד אמאי לא נכתוב כתיבת לחקקי (דניאל ה) הרי לא נשמטה כתיבת האותיות כלל ור"ת פי' דשם מקום רישמא ליבונאה וכותבין בו כתב משונה:

מרבעים

כנגדו שנאמר [5]והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: **גמ'** תנו רבנן [3]לא ירבה לו סוסים יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו תלמוד לומר לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו הא מה אני מקיים סוסים סוסים הבטלנין מניין שאפילו סוס א' והוא בטל שהוא בלא ירבה ת"ל [3]למען הרבות סוס וכי מאחר דאפילו סוס אחד והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים למה לי [6]לעבור בל"ת על כל סוס וסוס טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי ה"א אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא לא צריכא לאפושי: וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא: ת"ר [4]וכסף וזהב לא ירבה לו יכול אפילו כדי ליתן אספניא ת"ל לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי הוה אמינא אפילו כדי ליתן אספניא נמי לא לא צריכא להרווחה השתא דאמרת לו לדרשה [4]לא ירבה לו נשים מאי דרשת ביה [7]למעוטי הדיוטות רב יהודה רמי כתיב [6]ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו וכתיב [7]ויהי לשלמה ארבעת אלפים [8](ארוות) סוסים הא כיצד אם ארבעים אלף איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ד' אלפים ארוות סוסים ואם ד' אלפים איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוות סוסים [9](רבי) יצחק רמי כתיב [8]אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה וכתיב [9]ויתן [10]שלמה את הכסף בירושלים כאבנים לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה אמר רבי יצחק בשעה [11]שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול שברומי [12] ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמן שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם כתיב [4]לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב [10]ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתיב [3]לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתיב [11]ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו': וכותב ספר תורה לשמו: תנא [13]ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר [14](רבא) [15]אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר [12]ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא [13]וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו [16]שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו [17](עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר [14]שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט) אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר [5]והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי בירדו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברית אמר רב חסדא כתב ליבונאה תניא [18]רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא [19](לא) קדמו משה במשה הוא אומר [15]ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר [16]הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה במשה הוא אומר [17]ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר [18]כי (6) עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב שנאמר

וכתב

אלף ארות סוסים למרכבו ושנים עשר אלף פרשים: מלכים א ה ו 7. ויהי לשלמה ארבעת אלפים ארוות סוסים ומרכבות ושנים עשר אלף פרשים ויניחם בערי הרכב ועם המלך בירושלם: דברי הימים ב ט כה 8. וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה: דברי הימים ב ט כ 9. ויתן המלך את הכסף בירושלם באבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב: מלכים א י כז 10. ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם יי אלהיו כלבב דויד אביו: מלכים א יא ד 11. ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה וכן לכל מלכי החתים ולמלכי ארם בידם יצאו: מלכים א י כט 12. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: דברים לא יט 13. והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים: דברים יז יח 14. שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט: תהלים טז ח 15. ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יי מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: שמות יט ג 16. הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מהיר בתורת משה אשר נתן יי אלהי ישראל ויתן לו המלך כידו יי אלהיו עליו כל בקשתו: עזרא ז ו 17. ואתי צוה יי בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: דברים ד יד 18. כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת יי ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט: עזרא ז י

נא א מי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ח סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף ח:

נב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:

נג ג מיי' פ"ג מהל' מלכים הל' ג סמג לאוין רכד:

נד ד מיי' שם הלכה ד סמג שם:

נה ה מיי' שם הלכה ח וס"ז מהל' ס"מ הל' ב סמג עשין כח:

נו ו מיי' פ"ג מהלכות מלכים הלכה ג סמג לאוין רכח:

ז [מיי' פי"ד מהל' איסורי הל"ג טוש"ע אה"ע סי' עו סעי' ז]:

נז ח מיי' פ"ג מהל' מלכים הל' ח סמג עשין כה:

נח ט מיי' פ"ז מהלכו' ס"מ הלכה ח סמג עשין כד טוש"ע י"ד סי' ער סעיף ח:

נט י מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ח וס"ז מהלכות ס"מ הלכה ב ג:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

עריות אסור מן התורה ובייחוד דפנויה אמר רב באותה שעה גזרו על ייחוד דפנויה גרסי' בגמרא בפרק עשרה יוחסין עלו מבבל. אמר רב מלקין על הייחוד ואין אוסרין על הייחוד אמר רב אסי לא אמרו אלא אייחוד דפנויה אבל אייחוד דאשת איש אין מלקין דאם כן אתה מציא לעז על בניה: **ואריוניה** בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך ביקש להולמו ולא הלמתו פירוש ביקש שתמלא ראשו חלל העטרה ותתישב העטרה של מלכות כראשו ולא הולמתו שזו היתה עדות לבית דוד. ומפורש בע"ז פרק כל הצלמים אסורין כתיב ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר כלילאי עדות אמר רב יהודה אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ושאינו ראוי למלכות אינו הולמתו. מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב נשים בקדושין ובכתובה פלגשים בלא קידושין ובלא כתובה: **לא** ירבה לו סוסים אלא כדי רכבו ופרשיו אבל בטלנים אסור. ואסיקנא דעובר על עשה ועל לא תעשה על כל סוס בטל וכסף וזהב לא ירבה לו. אלא כדי ליתן אספניא: **ירושלמי** ר' יהושע בן לוי אמר ובלבד אספוניא של שנה זו בלבד פי' אספוניא הוצאת המאכל וכסות. לא ירבה לו נשים. המלך מוזהר להרבות אבל לא ההדיוט. ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים וכתיב קרא אחרינא ארבעת אלפים ארוות סוסים ופירשנו ארבעים אלף איסטבלאות כל אחת היו בה ד' אלפים סוסים אם ארבעת אלפים

איסטבלאות היו בכל אחת מ' אלף סוסים. אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה פירשוה קודם שנשא שלמה את בת פרעה א"ר יצחק בשעה שנשא שלמה לבת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ונבנה עליו כרך גדול של רומי: **מפני** מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלה טעמן ונכשל בהן גדול הדור רבוי סוסים כתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. רבוי סוסים דכתיב ותעלה ותוצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וגו': **וכותב** ס"ת לשמו. אמר רבא אפילו הדיוט אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת כו'. תנא המלך כותב לו שתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו. כיצד יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו. יושב בדין והוא עמו מיסב ואוכל והוא עמו. ועושה אותה כמין קמיע ותולה אותו בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. אבל אינו נכנס בה לא במרחץ ולא בבית הכסא לא להשתין מים שנאמר והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקרות בו וכותב לו תורה אחרת שתהיה מונחת לו בין גנזיו: **אמר** מר עוקבא בתחלה נתנה תורה לישראל בלשה"ק ובכתב עברי וחזרה ונתנה בימי עזרא בלשון ארמי וכירדו להן ישראל לשה"ק וכתב אשורי והניחו כתב עברי ולשון ארמי להדיוטות מאן אינון הדיוטות כותים. כתב עברי כתב ליבונאה. תניא א"ר יוסי ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו אלא

ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: דברים ד יד

מסורת הש"ס

על הייחוד. דאשת איש ועל הפנויה: **שכפה להולמו ולא הולמתו.** שמשב בראשו כתר מלכות ולא הולמתו לפי שהיה שרגיו של זהב בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו חרין בראשו והיא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו: **מאי רכוסיה.** (ב) דתמשיש אינש לבן מלך: **נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים.** נטולי טחול אל ידי סם שהטחול מכבידו לאדם וחקוקי כפות הרגלים אין בשר בפרסותיהם ורצים על הקוצים ועל הברקנין ואינן ניזוקין: **מתני' אספניא.** שכר חיילות מדי שנה בשנה הנכנסין והיוצאין עמו כל השנה: **גמ' לו.** משמע להרחיב דעתו ולהגדיל ברבוי (ג) סוסים: הסוסים בשיש ממצרים לארץ ישראל וארץ לשלוח שלוחים לקנות לו סוסים ועובריה בלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (שמות יד): **בעשה ולא תעשה** לא גרסינן: **הוה אמינא אפילו כדי רכבו לא.** בתמיה. מלכות בלא רכב ופרשים מי משיגא: **לאפושי.** רכב ופרשים וסוסים לרכוב בהרווחה ולא בלמעוט. ל"א לאפוחי גרסינן כמרוכב סוס אחד ומושך סוס אחד אצלו ביד ורוכב פעם על זה ופעם על זה להרגיע את מהירו: **להרווחה.** שלא למעט ואם יצטרך לשכור עוד חיילות שיהיה מצוי בידו: **למעוטי הדיוטות.** דמותרין להרבות נשים: **אסטבלאות.** בית גדול למדור הסוסים: **ארוות.** הבדלה בין שורה לשורה על פני הבית: **לאכניס.** תשיב מיהא פורתא: **לא נתגלו טעמי תורה.** כגון למה נאסרה לבישת שעטנז ומילת חזיר וכיוצא בהן: **לשפי תורות.** הא דשמי מלך מהדיוטות דאילו היה הדיוט סגי ליה בחדא ומלך בעי תרתי: **משנה.** שתים במשמע: **כתב עברי.** של בני עבר הנהר: **ליבונאה.** אותיות גדולות בעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות: וכתב

גליון הש"ם

גמ' לעבור בלא תעשה על כל סוס וסוס. קשה לי דמע"ל זה דלא ישיב הייט שמא ישיב דלמא הוא בתמת כ' לאחין דלא ירבה לו סוסים דהייט הרבה סוסים אפי' בלא שיבי דעם למצרים ואמ"כ הוא לאו בפני עצמו דלא ישיב דעם מצרימה למענן הרבות אפי' סוס אחד דבלא"ה מותר לירד למצרים שלא לקנות שבתו שם כמ"ש הרמב"ם אבל בשביל להרבות סוס אחד לא ישיב מצרים אי דמחלה אמר לא ירבה לו הייט אבל מרבה למרכבתו ופרשיו. אבל לא ישיב מצרימה אפילו למענן הרבות סוס ולא נקט לו דלהשיב מצרימה אמור אפי' להרבות סוס למרכבתו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הוא אומר כי הכין עזרא לבבו: (ב) רש"י ד"ה מאי רכוסיה שרצים חמשיש: (ג) תוס' ד"ה כתב וכו' חק תוכות דאמרי' בגי' כל"ל ותיבת וחק ירכות נמחק:

תורה אור השלם

1. כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבתיך: דברים יג ז

2. ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו: מלכים א א ה

3. רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס ויי אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד: דברים יז טז

4. ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד: דברים יז יז

5. והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען למד ליראה את יי אלהיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשותם: דברים יז יט

6. ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו ושנים עשר אלף פרשים: מלכים א ה ו 7. ויהי לשלמה ארבעת אלפים ארות סוסים ומרכבות ושנים עשר אלף פרשים ויניחם בערי הרכב ועם המלך בירושלם: דברי הימים ב ט כה 8. וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה: דברי הימים ב ט כ 9. ויתן המלך את הכסף בירושלם באבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב: מלכים א י כז 10. ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם יי אלהיו כלבב דויד אביו: מלכים א יא ד 11. ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה וכן לכל מלכי החתים ולמלכי ארם בידם יצאו: מלכים א י כט 12. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: דברים לא יט 13. והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים: דברים יז יח 14. שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט: תהלים טז ח 15. ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יי מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: שמות יט ג 16. הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מהיר בתורת משה אשר נתן יי אלהי ישראל ויתן לו המלך כידו יי אלהיו עליו כל בקשתו: עזרא ז ו 17. ואתי צוה יי בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: דברים ד יד 18. כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת יי ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט: עזרא ז י

וכתב הנשתוון כתב הנשתנה והאי קרא בעזרא כתיב שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה ע"י מלאך שכתב מנא מנא תקל ופרסין בימי דניאל כתב דאחרמי ולשון ארמי ואומר לא כהלין כתבא למיקרא (דכיון שחטאו) לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלשאצר והיו שם יהודים הרבה ש"מ נשתנה להם אותו כתב באותו היום: **אם משנה הפורה.** רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל וכא עזרא וכתב בו את התורה בכתב אשורית: **בכתב זה נתנה תורה לישראל.** בימי משה ולמה לא כהלין כתבא למקרא דכיון שחטאו בגיות לאשון וכזו את התורה נהפך להם לרועץ לשון תרעץ אויב (שמות טו) שבכתובו: **שוכו לבילרון.** לעיר מגבר שלכם לירושלים ואבית שני קא מתנבא: **גם היום מגיד משנה.** מה שבכתה את משנה התורה הזאת: **אשיב לך.** אחזיר לך מה שבכתה את משנה התורה הזאת: **ווי העמודים.** יתדות כסף העשוין כמין אונקלות וקבעום בעמודים שבהם תומכין לולאות קלעי המלך והמסך וכל אונקלאות דומין לווין. אלמא בימי משה עשויין הוין כגון אלנו(ה): **והעמודים לא נשתנו** ל"ג לה בתוספתא [פ"ד] ה"ג בתוספתא [שם] **מה לשונם לא נשתנה** להא ד"ה בלשון הקודש נאמרה ועדיין בלשון הקודש היא: **כמו קמיע.** קטנה בכתב דק שהיא קלה לשאת: **שויתי ה' לנגדי.** סיפיה דקרא כי מימיני בל אמוט דוד המלך על שם ספר תורה שנזרעו אמר: **לא נשתנה כל עיקר.** משמע לא נשתכח מהם כלל דהא עליה דר' אתי לאיפלוגי. ומאי לא כהלין כתבא למיקרי: **יטש.** בא"ת ב"ש מנא מניח את זו וכתב מה שבלב במקום מ"ם כותב יו"ד הסמוכה לה ובמקום גו"ן כותב טו"ת ובמקום אל"ף כותב תי"ו: **ופרסין.** שתי פרישות משמע וזו היא פרישת מלכותו ויהיבת למדי ופרס: **ממתום נגקפי אאלרן.** עשאן (ה) שלש תיבות של חמשה אותיות לירף אותיות הראשונות של כל תיבה ועשאן תיבה אחת ואחר כך לירף השניות והשלישיות: **גמ' אסירה לי.** שבבר נשאתי שמונה עשרה: **אסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקט.** כשהגנב חסר שאינו מולא מקום לגנוב מחזיק עצמו בעונה כאיש שלוט. כלומר מפני שזקנת ותשש כחך אתה אומר שאני אסורה לך: **קנאה בת שבע.** שבא עליה י"ג ביאות ומקנאת בין תשמיש לתשמיש ובמקרא זה כתובים שלש עשרה תיבות והמלך בת שבע אל המלך החדרה והמלך זקן מאד ואביגל השונמית משרת את המלך: **אסירה לו ליחד.** עם אביגל ואע"פ שנאסר ייחוד של פנויה: **ולא אסירה לו לגרש.** אחת מי"ח ישאנה(ז): **אור חשך באהלו.** בשביל אהלו ואין אהלו אלא אשתו(ז): **ירו לעדי אונו.** בתרייה כתיב: עכורי

[1]וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתיב [2]לא כהלין כתבא למיקרא ופשרא להודעא למלכא וכתיב [3]וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות למה נקרא אשורית שעלה עמהם מאשור תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל כיון שחטאו נהפך להן לרועץ כיון שחזרו בהן החזירו להם שנאמר [4]שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב רשב"א אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר [5]ווי העמודים מה עמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו ואומר [6]ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת [6]לשתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר [7]שויתי ה' לנגדי תמיד ואידך האי שויתי מאי דריש ביה ההוא מיבעי ליה כדרב חנה בר ביזנא דאמר רב חנה בר ביזנא אר"ש חסידא[א] המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד לר"ש דאמר כתב זה לא נשתנה מאי לא כהלין כתבא למיקרא רב בגימטריא איכתיב להון יטת יטת אידך פוגחמט מאי פריש להו [8]מנא מנא תקל ופרסין מנא מנא אלהא מלכותך [3](והשלמת לך) תקיל תקילתא במאזניא והשתכחת חסיר [9](פרסין) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ושמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן ור' יוחנן אמר אנם אנם לקת ניסרפו רב אשי אמר נמא נמא קתל פורסין: **מתני'** [7]אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו [3]ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ שנאמר [9]שום תשים עליך מלך [10]שתהא אימתו עליך: **גמ'** אמר רב יעקב א"ר יוחנן אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה מותרת לשלמה דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך ואסורה לאדניה דהדיוט הוא אבישג מאי היא דכתיב [10]והמלך דוד זקן בא בימים וגו' ויאמרו לו עבדיו יבקשו וגו' וכתיב [11]ויבקשו נערה יפה וגו' וכתיב [12]והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת ותשרתהו אמרה נינסבן אמר לה אסירת לי אמרה ליה חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקיט אמר להו קראו לי לבת שבע וכתיב [13]ותבא בת שבע אל המלך החדרה אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה קינחה בת שבע בשלש עשרה מפות אמר רב שמן בר אבא בוא וראה כמה קשין גירושין שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש [10]א"ר אליעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר [14]וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם וכתיב [15]ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך [10]א"ר יוחנן ואיתימא ר' אלעזר אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו שנאמר [16]ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך וא"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב בהמ"ק בימיו שנאמר [17]בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה לא תספד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך וכתיב [18]ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב וכתיב [19]הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם אמר רבי אלכסנדרי כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חשך בעדו שנאמר [20]אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך ר' יוסי בר חנינא אמר פסיעותיו מתקצרות שנאמר [21]יצרו צעדי אונו רבי אבהו אמר עצתו נופלת שנאמר [21]ותשליכהו עצתו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [10]קשה לזווגם כקריעת ים סוף שנאמר [22]אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות [10](אל תיקרי מוציא אסירים אלא כמוציא אסירים אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות) איני והאמר רב יהודה אמר רב [10]ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני א"ר שמואל בר נחמן לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנא' [23]ואשת נעורים כי תמאס מתני לה רב יהודה לרב יצחק בריה [10]אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנא' [24]יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך

ארבעים יום קודם יצירת הולד. ומ"מ מועיל תפלה בתוך מ' ימים להוסיפו או לזכר או לנקבה כדאמרינן בברכות (דף ס.) מ' יום קודם יצירת הולד אדם מתפלל על אשתו שתלד זכר אפילו זווג ראשון מתפיך בתפלה כדאיתא במועד קטן (דף יח:) אין נושאין נשים במועד אבל מארסין שמא יקדמנו אחר בדמיסים: ואימא

מסורת הש"ס

א) [נעיל כא:], ב) [נ"ל והשלמה], ג) [נ"ל פרסן], ד) [נקמן לה.], ה) [נעיל יט: כ: כתובות ח. קידושין לב: סוטה מא:], ו) גיטין ג: [וכסי איתא ר' אלעזר], ז) ר"ה ו. זבחים כט:, ח) סוטה כ., ט) רש"ל מ"ז, י) סוטה כ., מו"ק יח: ע"ש, כ) יבמות סג., ל) רש"ל מ"ז, מ) מתם תיבות של שלש תיבות ולירף כל"ל, נ) [מו"ק ז:].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ווי וכו' שלנו הם"ד ותמ"ב מה"ד מה העמודים לא: (ב) ד"ה ולא תתיכו וכו' ויש"ת הם"ד ותמ"ב מה"ד מבקשין ממנו ממון בשביל גדרו או הגזל:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תורה אור השלם

1. ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת טבאל ושאר כנותיו על ארתחשסתא מלך פרס וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתרגם ארמית:
עזרא ד ז
2. אדין עלין כל חכימי מלכא ולא כהלין כתבא למקרא ופשרה להודעה למלכא: דניאל ה ח
3. והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים: דברים יז יח
4. שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך:
זכריה ט יב
5. ועמדיו עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמדים וחשקיהם כסף: שמות כז י
6. ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו ואל היהודים ככתבם וכלשונם: אסתר ח ט
7. שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט:
תהלים טז ח
8. דנה כתבא די רשים מנא מנא תקל ופרסין: דנה פשר מלתא מנא מנה אלהא מלכותך והשלמה: תקל תקילתה במאזניא והשתכחת חסיר: פרס פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס: דניאל ה כה-כח
9. שום תשים עליך מלך אשר יבחר יי אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא: דברים יז טו
10. והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו: ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סוכנת ושבבה בחיקך והם לאדני המלך: מלכים א א א-ב 11. ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך: מלכים א א ג 12. והנערה יפה עד מאד ותהי למלך ותשרתהו והמלך לא ידעה: מלכים א א ד 13. ותבא בת שבע אל המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את המלך: מלכים א א טו 14. וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח יי בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם: מלאכי ב יג 15. ואמרתם על מה כי יי העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך: מלאכי ב יד 16. אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך: משלי כב כז 17. בן אדם הנני לקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תבוא דמעתך: יחזקאל כד טז 18. ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב ואעש בבקר כאשר צויתי: יחזקאל כד יח 19. אמר לבית ישראל כה אמר אדני אלהים הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נפשכם ובניכם ובנותיכם אשר עזבתם בחרב יפלו: יחזקאל כד כא 20. אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך: איוב יח י 21. יצרו צעדי אונו ותשליכהו עצתו: איוב יח ז 22. אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות אך סוררים שכנו צחיחה: תהלים סח ז
23. כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יי ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך: ישעיהו נד ו 24. יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורך: משלי ה יח

ולא משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר כו': **ירושלמי** ר' יוחנן סלק גבי ר' יהודה נשיאה נפק לגביה בחלוקא דכיתנא א"ל חזור לבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביפיו תחזינה עיניך כי נפק חמא ר' חנינא בר' סיסי מפצע קיסין פי' מבקע עצים א"ל לית דין כבודך א"ל ומה נעביד ולית מאן דישמשיני א"ל לית לך מאן דישמשך לא הויתה מקבל מתחנויי תרגם רב יוסף מעוני בטבריא שמעו זאת הכהנים אמאי לית אתון לעיין באורייתא אמרין לא הבו לן ישראל כ"ד מתנתא גילון עליהן והקשיבו בית ישראל למה לא יהבתון כ"ד מתנתא לכהניא. אמר ישראל מלכא נסיב כולא. ובית המלך האזינו כי לכם המשפט. פסקתם וזה יהיה משפט הכהנים עתיד אני ליפרע מכם שהכל תלוי בכם. שמע ר' יהודה נשיאה וכעס יוסף מעוני פחד וברח וכו' **א"ר** יוחנן אבישג מותרת לשלמה שהוא מלך והמלך משתמש בשרביט המלך. אבל אדוניה הדיוט הוא ואסורה לו. ענין אבישג שאמר לדוד נסכן ואמר לה אסירת לי דהא נסיבנא י"ח נשי. ואמרה ליה היא חסריה לגנבא כו'. כלומר אחד תשש כחו. ואין בו כח לגנוב. ואמר חזרתני כתשובה. כן אתה זקנת ואין בך כח לתשמיש אשה מפני כך תאמר אסירת לי וכו': **א"ר** יוחנן קשין גירושין שהתירו לדוד לייחד בפנויה ולא התירו לו לגרש אחת ולישא אחת: כל מי שמתה אשתו ראשונה בחיי כאלו נחרב בהמ"ק בימיו שנאמר הנני לוקח את מחמד עיניך וכתיב ותמת אשתי בערב. ובמקדש כתיב את מקדשי גאון עזכם. ולא עוד אלא עולם חשך בעדו שנאמר אור חשך באהלו ופסיעותיו מתקצרות

ס [א] מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה עז טוש"ע א"ח סי' לא סעיף א' וכו' ולנפש ברכות פרק ה דף כה:
ב מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ח:
סא ג מיי' שם הלכה ג:

רבינו חננאל

שקדמו משה ואע"פ שלא נתנה על ידו נשתנה כתב על ידו דכתיב וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתוב ולא כהלין כתבא למיקרא מכלל שנשתנה הכתב שנאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר כתב העתיד להשתנות ולמה נקרא אשורי שעלה עמהן מאשור ואין הלכה כמר עוקבא דהא קיימא כתנאי ולא כר' יוסי אלא קיי"ל כך שכתב זה ניתן למשה בסיני כדאמרינן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכן ווי העמודים ואין הלכה כמותו שנשתנה אלא כר' אלעזר המודעי דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר מעולם. דר' אלעזר המודעי לגבי הני רב הוא ולית הלכתא כתלמיד בהדי רב. וכן הלכה כר' אלעזר המודעי וקיי"ל כר' אלעזר המודעי שאמרו משמו כי כתב זה לא נשתנה כל עיקר כו'. ולמה נקרא אשורי שמיושר באותיותיו וכו' ולא עוד אלא שגם ר' אומר ככתב זה ניתנה תורה לישראל ר' אומר מפני שמיושר בכתבו וכו ניתנה התורה לישראל וכיון שחטאו נהפך לרועץ מלשון תרגום ויצג ורעץ כלומר בקושי כמו דבר נערץ דערץ וכיון ששבו חזר להן שנאמר שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך. א"ר שמעון חסידא המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד ולמאן דאמר לא נשתנה כתב זה כל עיקר אמאי לא כהלין כתבא למקרא אמר רב בגימטריא הוה כתיב יטת יטת אידך פוג חמט. שמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן. לרב נפיק מן א"ת ב"ש גר ים טן. הנה מ"ם מן ים ונו"ן מן טן ואל"ף מן את הרי מנא. וכן כולם לשמואל מן מ"ם ממתום ונו"ן מן נגקפי ואל"ף מן אאלרן. הרי מנא. וכן כל אות ואות משלשתן תיבה אחת. ר' יוחנן אמר אנם אנם לר' יוחנן נפיק ליה ממטה למעלה לרב אשי נמא נמא קתל פורסין אות מן אמצע אות מתחלתו ואות מסופו הרי תיבה ופתרון כולן אחד מנא מנא תקל ופרסין: **ירושלמי** וקרא בו כל ימי חייו הדברים קל וחומר ומה אם המלך שצרכי כל ישראל עליו חייב לקרוא כל ימיו ההדיוט על אחת כמה וכמה: **אין** רוכבין על סוסו ולא יושבין על כסאו